

kyrkogården

2023

#3

9 JUNI

ORGAN FÖR SVERIGES KYRKOGÅRDS- OCH KREMATORIEFÖRBUND

KULTUR | KULTURHISTORIA

Kollegor emellan. Dagens hovurmakare, Sophia Reuterdahl, vid minnesstenen över sin tidigare kollega från 1700-talet, Jean Fredman. Stenen finns på Adolf Fredriks kyrkogård i centrala Stockholm.

ALLA FOTON: JOHAN LINDSTÉN

Tiden har sin gilla gång

DET SOM BÖRJADE så bra, slutade bara tragiskt. Urmakaren Fredman föddes 1712 eller 1713 i en välbärgad Stockholmsfamilj, reste utomlands och studerade urmakeri och blev mästare med egen verkstad vid tjugofyra, och hovurmakare redan vid tjugonio års ålder. Allt var upplagt för ett gott liv, men slutade med familjebåk, stora skulder och utblottad vid inte mer än femtiofem fyllda.

Sedan 1967 finns det dock en minnessten rest över denna man, vars liv slutade gravt försupet i rännsten, den 9 maj 1767. Att han, sitt tragiska öde till trots, ändå är ihågkommen, får vi tacka Carl Michael Bellman för. De två mest kända av författarens verk bär urmakarens namn, med tilläggen *sånger* respektive *epistlar*.

Graven efter Jean (egentligen *Johan Fredrik*) Fredman, finns inte kvar. Antagligen vilar hans kvarlevor i det som i dag är Sveavägen, som löper längs kyrkogårdens nordöstra sida vid Adolf Fredriks kyrka i Stockholm.

De som för femtiosex år sedan ville minnas sin kända kollega med en sten var Stockholms Urmakare-Ämbete. Grundat 1695 av urmakare Johan Wideman då, var det det första steget för att ta till vara den nya möjligheten att vara just urmakare. Wideman var av tysk härkomst och ålderman i klensmedsämberet 1695, det ämbete som urmakarna tidigare tillhört. Nu bröt man sig loss och skapade sitt eget yrke med särskilt ämbete.

Jean Fredman antogs till mästare i stockholmsämberet vid tjugofyra års ålder. Då han utnämns till hovurmakare 1745, avsåg han sig åldermanssysslan som han haft sedan 1741. Fallenheten för det finmekaniska gjorde att han upphöjdes till det kanske finaste man kan vara inom yrket, hovurmakare. Som tjugonioåring föll därmed ansvaret på honom att ta hand om de två stora tornuren i Stockholm vid den här tiden: Storkyrkan och Riddarholmen. Hans verkstad låg strategiskt placerad mitt emellan kyrktornen. Huset finns ännu kvar mitt för Riddarhuset, men inrymmer nu en domstol. Också Jean Fredmans far, Andreas Fredman, var medlem av ämberet, och valdes till bisittare 1725, och tjänstgjorde som sådan till sin död 1737.

IDAG HETER HOVURMAKAREN Sophia Reuter Dahl. Som arvtagare till uppdraget att vårda hovstaternas många gamla klockor på de kungliga slotten, är hon naturligtvis också medlem av Stockholms Urmakare-Ämbete, med uppdraget att verka som organisationens sekreterare.

– Jean Fredman gick i lära hos Johan Wideman, så mästarerna följde varandra som äldermän i ämberet.

”Hans själ
et urvärk,
hans kropp
en krog.”

Ur verket *Fredmans sånger*, nr 26, med titeln *Fredmans begravning* (1791), av Carl Michael Bellman. En sång om urmakare Jean Fredmans jordafärd, ursprungligen publicerad 1767, bara en kort tid efter Fredmans verkliga död.

Bilden ovan är en svartvit litografi av Pehr Hilleström, som sågs föreställa Jean Fredman. Boksidan är från första gången av Fredmans sånger från 1791 (Kgl. biblioteket).

FAKTA: BELLMAN.NET

Mycket av det som vi i allmänhet förknippar med Fredman är det tragiska, som också är det som Bellman inspirerades av i sin diktning om dryckenskap, sex och mycket annat under andra hälften av 1700-talet.

– Men det finns så mycket annat att berätta om honom. En del av det är att stenen restes 1967.

Och stenen stod sedan där och föll väl också delvis i glömska, allt medan tiden gick och åren passerade.

– 2017 gick jag förbi stenen dagen efter Fredmans dödsdag, och fick då idén att vi borde högtidligt hålla minnet av Fredman igen. Så året därpå började vi med en liten enkel ceremoni där vi tvättar av stenen, sätter blommor i jorden, håller ett litet tal, och – med hjälp av Klangskålsinstrumentet – framför slagverkaren Leif

Karlsson, från ensemblen *Kroumata*, ett eget stycke, berättar Sophia Reuter Dahl, som ville hålla kvar i de historiska kopplingarna.

Arbetet med att återupprätta stenen och platsen innebar en del efterforskningar. Bland annat skulle man utreda vem det är som i dag äger stenen, och det är kyrkogården, som också tog hand om rengöring och uppsatsning.

– Först ville vi förgylla de sjuttio skrivtecknen, men det visade sig att texten ska vara svart, så

Urmakare-Ämberet engagerade en dekorationsmålare som återställde bokstävernas svärta, berättar hon.

Pandemin kom sedan emellan, men 2022 och nu i år, är traditionen återupptagen med ett femtontal närvarande.

– Efter det att klockorna i Adolf Fredriks torn har slagit sju slag, klockan 19, börjar vi.

JEAN FREDMAN ÄR INGALUNDA den enda mer namnkunniga person som vilar på Adolf Fredriks kyrkogård. Här finns namn som film- och teaterskådespelaren Thor Modéen, tevejournlisten Mats Hädell, statsministrarna Hjalmar Branting, med Alma Branting, och Olof Palme, med Lisbeth Palme, Sven Hedin, Anders de Wahl, Bengt Lidner med flera. Här finns också en minnessten över barn från Allmänna barnhuset, begravda 1638–1863.

Tidigare vilade även den franska filosofen René Descartes här, men hans kvarlevor flyttades till Frankrike på 1660-talet. Kvar finns ett monument inne i kyrkan, skapat av bildhuggaren Johan Tobias Sergel, som för övrigt också har sin grav på kyrkogården. ■

Johan Lindstén

Leif Karlsson framförde ett kort verk på Klangskålsinstrumentet.

Stentvätt och blomplantering hör till den årliga ceremonien på platsen.

